

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Сидоренка Анатолія Олександровича на тему «Соціальний захист членів сімей військовослужбовців», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 27 серпня 2024 року)

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Соціальний захист є ключовим правом кожного громадянина, кожної людини, а тому й рух соціальної та правової держави має спрямовуватися на справедливу підтримку соціально незахищених верств населення, осіб, які потребують такої підтримки незалежно від виникнення тих чи інших негативних ситуацій у житті. Актуалізація проблеми соціального захисту значно загострилася із військовою агресією по відношенню до нашої держави, а проблеми у сфері соціального захисту значно зросли. І це пов'язано не тільки з економічними проблемами в Україні, а й з тим, що соціального захисту стало потребувати все більше осіб, серед яких ключове місце займають власне самі військовослужбовці та члени їх сімей. У контексті дослідження саме наведених вище суб'єктів соціального захисту наголосимо на тому, що інтереси військовослужбовців на сьогодні не визначені виключно їхніми власними потребами та запитами, а є більш глибокими та більш глобальними. Звичайно, що питання підвищення рівня соціального захисту військовослужбовців стоїть наразі чи не на найпершому місці в нашому суспільстві. І одним із ключових чинників такого соціального захисту є розроблення та впровадження активної політики соціального захисту та соціального забезпечення членів сімей військовослужбовців. Тому й практична реалізація державних соціальних програм соціального захисту передбачає врахування аспектів поглибленого соціального захисту членів сім'ї військовослужбовця.

Питання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей у своїх роботах досліджували такі вчені як: В. М. Андрійв, Г. О. Барабаш, В. С. Венедіктов, В. В. Жернаков, М. І. Іншин, А. Л. Клименко, В. Л. Костюк, О. В. Москаленко, С. П. Пасіка, С. М. Прилипко, О. І. Процевський, О. П. Сайнецький, Л. М. Сіньова, О. Г. Серета, А. М. Слюсар, Б. І. Сташків, О. В. Тищенко, І. Ю. Хомич, Н. М. Хуторян, Г. І. Чанишева, О. С. Щукін, М. М. Шумило, Л. П. Шумна, Г. О. Яковлева, О. М. Ярошенко та ін. Втім указані науковці протягом усієї незалежності України більше досліджували загальні питання надання соціальних гарантій військовослужбовцям та їх соціального забезпечення. Беззаперечно, вченими здійснено суттєвий внесок у розвиток науки права соціального забезпечення, водночас на сьогодні бракує досліджень саме соціальних гарантій членів сімей військовослужбовців, а особливо в умовах воєнного стану. Комплексного дослідження саме соціального захисту членів сімей військовослужбовців як окремої категорії осіб, відокремлених від військовослужбовця не було здійснено, що є досить важливим в умовах удосконалення системи соціального захисту власне самих військовослужбовців, посилення соціальних гарантій для тих осіб, які з ним проживають та перебувають у родинних чи сімейних стосунках. Окремо наголосимо на тому, що єдиної думки щодо аспектів здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців немає, як бракує й єдиної думки щодо їх законодавчого чи нормативно-правового закріплення.

Проблема соціальної підтримки та соціального захисту членів сімей військовослужбовців зростає досить швидко. Загалом основними проблемами соціального захисту членів сімей військовослужбовців варто назвати: невизначеність та неточність розуміння поняття «член сім'ї військовослужбовців»; члени сім'ї військовослужбовців не виділені в окрему категорію осіб, які потребують соціального захисту; неможливість побудови ефективної системи соціального захисту членів сімей військовослужбовців у період дії воєнного стану на тих засадах та нормах законодавства, які приймалися та діяли в мирний час; недостатній рівень аналізу стану

соціального захисту членів сімей військовослужбовців тощо. З огляду на викладене є реальна потреба в поглибленому та більш предметному дослідженні соціального захисту членів сімей військовослужбовців, визначення прогалин законодавства в указаній сфері.

Роботу виконано на кафедрі трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах планів наукових досліджень та цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання відносин у сфері праці та соціального захисту» (номер державної реєстрації 0111U000960). Крім того, тема дослідження спрямована на виконання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019 та пов'язана з підготовкою змін до національного законодавства та безпосередньо стосується Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021. Також робота спирається на акти Національної академії правових наук України, зокрема Пріоритетні напрямки фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права, визначені Стратегією Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., що затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21 тощо..

Наукове завдання, розв'язання якого отримано в дисертації.
Метою дослідження є отримання наукових результатів у вигляді наукових висновків щодо визначення правової природи та правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців, виявлення проблемних аспектів нормотворчості та правозастосування у вказаній сфері, а також надання обґрунтованих пропозицій і рекомендацій для їх вирішення.

Для досягнення окресленої мети були вирішені такі дослідницькі завдання:

– з'ясовано зміст поняття та сутність соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

- визначено й охарактеризовано принципи та розкрито нормативну базу соціального захисту членів сімей військовослужбовців;
- виокремлено підстави й умови соціального захисту членів сімей військовослужбовців;
- визначено та розглянуто гарантії захисту права членів сімей військовослужбовців на соціальний захист;
- охарактеризовано правове регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців у зарубіжних державах;
- окреслено проблеми правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців в Україні та запропоновано шляхи їх вирішення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першою у вітчизняній доктрині соціального права комплексною науковою працею, в якій на підставі критичного ознайомлення з доробком фахівців у відповідній царині, опрацювання міжнародних соціальних стандартів, аналізу національного і зарубіжного законодавства розкрито теоретично-прикладні засади соціального захисту членів сімей військовослужбовців. Це, у свою чергу, дозволило обґрунтувати низку нових теоретичних положень, опрацювати практичні рекомендації і пропозиції з питань, що піддались вивченню і запропонувати авторський погляд на організаційні форми соціального захисту розглядуваної категорії суб'єктів права та відповідний правовий механізм їх реалізації. Новизна поданого на захист рукопису відбивається в нижченаведених положеннях, висновках і пропозиціях:

уперше:

- виділено та комплексно охарактеризовано сутність соціального захисту членів сімей військовослужбовців, що виражається в такому: 1) це важлива складова соціальної держави, та її соціальної політики в цілому; 2) є одним із різновидів соціального захисту населення в цілому, та державної соціальної підтримки; 3) розглядається як функція держави у сфері

соціального захисту; 4) аспекти та напрямки соціального захисту членів сімей військовослужбовців визначаються специфікою військової служби; 5) особливе завдання здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців – забезпечення можливостей для нормальної життєдіяльності та подальшого втілення планів кожною особою; 6) особлива мета соціального захисту членів сімей військовослужбовців – забезпечення умов для реалізації соціальних гарантій, передбачених законодавством України; 7) це різновид соціально-захисної діяльності держави, яка спрямована на запобігання негативних наслідків по відношенню до членів сім'ї військовослужбовця; 8) соціальний захист членів сімей військовослужбовця розглядається як важливий чинник підвищення рівня боєздатності кожного конкретного військовослужбовця; 9) особливий суб'єкт отримання соціального захисту – члени сім'ї військовослужбовця, з якими мають проводити роботу, та в якого виникає право на отримання соціального захисту, соціального забезпечення пільг та відповідних державних гарантій;

– зазначено про доцільність в умовах воєнного стану перегляду основних принципів, які мають бути покладені в основу соціального захисту військовослужбовців, серед яких мають бути сформовані принципові положення забезпечення здійснення соціального захисту не тільки самого військовослужбовця, а й членів його сім'ї, як окремих суб'єктів соціального захисту;

– систематизовано основні умови соціального захисту членів сімей військовослужбовців, а саме: 1) наявність відповідного законодавства в указаній сфері, його стабільність, динамізм і мобільність; 2) соціальна зумовленість законів; 3) безумовність здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців; 4) чітке розуміння чинників, які впливають на формування соціальної політики у сфері соціального захисту членів сімей військовослужбовців; 5) здійснення соціального моніторингу захисту прав членів сімей військовослужбовців на постійній основі; 6) створення ефективного механізму соціального захисту та соціального забезпечення

членів сімей військовослужбовців уповноваженими на це органами, органами місцевого самоврядування та державою загалом; 7) індивідуальний (адресний) підхід до кожного отримувача соціального захисту з числа членів сім'ї військовослужбовців; 8) наявність відповідного фінансування соціальних програм та соціального захисту членів сім'ї військовослужбовців;

– на основі досвіду Ізраїлю обґрунтовано важливість упровадження в національну систему соціального захисту батьків військовослужбовця, який загинув чи пропав безвісти, допомоги батькам із лікуванням безпліддя, якщо вони хочуть мати ще одну дитину або оплату послуг сурогатної матері, а для вагітних дружин військовослужбовця – надання доплат на період вагітності з сьомого місяця вагітності й до кінця вагітності в чітко визначеній сумі, наприклад, у розмірі прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб;

удосконалено:

– категоріально-понятійний апарат щодо термінологічного розуміння сутності поняття «соціальний захист членів сімей військовослужбовців» як один із важливих напрямків соціальної політики держави, яка має своїм спрямуванням створення умов для соціального захисту членів сім'ї військовослужбовця, що визначається специфікою військової служби, виконує особливе завдання, яке полягає в наданні можливостей для нормальної життєдіяльності особистості, має конкретну мету та ціль, у тому числі й відновлення фізичних і психічних сил таких осіб, створення всіх необхідних умов для їх подальшого нормального життя та є важливим чинником підвищення рівня боздатності кожного конкретного військовослужбовця;

– підхід до визначення членів сім'ї військовослужбовця як суб'єкта отримання соціальних гарантій та соціального захисту в Україні, шляхом виділення їх в окрему категорію осіб, які підпадають під категорію соціально вразливих осіб. Адже як окрема категорія осіб, які підлягають соціальному захисту, члени сім'ї військовослужбовців фактично не виділені, а їх розгляд здійснюється виключно в контексті з конкретним військовослужбовцем, з

яким вони перебувають у складі сім'ї;

– пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері соціального захисту членів сімей військовослужбовців та прийняття окремого закону щодо соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

– підхід до визначення підстав здійснення соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування необхідності чіткого визначення та закріплення поняття «соціальний захист членів сімей військовослужбовців» на законодавчому рівні;

– пропозиції щодо розширення трудових гарантій для членів сімей, які доглядають за непрацездатною особою з числа колишніх військовослужбовців, які отримали інвалідність у зв'язку з своєю професійною діяльністю та потребують постійного догляду, а також щодо врегулювання питання усунення від отримання соціального захисту певних категорій осіб, які законодавством мають на це право;

– пропозиції, сформовані на основі досвіду США, Хорватії, Канади, Австралії, Кореї, Ізраїлю, Великобританії в питаннях посилення соціального захисту членів сімей військовослужбовців, зокрема щодо впровадження конкретних посадових осіб, які вповноважені на здійснення заходів із соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців, у тому числі й військових омбудсменів, реалізації програм соціальної підтримки членів сімей військовослужбовців із залученням міжнародних організацій та установ, неурядових і благодійних організацій тощо.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою науково обґрунтовані й достовірні. Для всебічного розкриття обраної тематики й об'єктивації результатів дослідження та надання конкретних висновків застосовано численні види загальнонаукових і спеціальних методів наукового дослідження. За

допомогою *діалектичного методу* здійснено дослідження членів сімей військовослужбовців як суб'єктів отримання соціального захисту, а також поглиблено розуміння поняття та сутності соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 1.1). *Логіко-семантичний метод та метод системно-структурного аналізу* застосовано в ході дослідження принципів та нормативної бази соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 1.2). За допомогою *методів абстрагування й узагальнення* поглиблено розуміння підстав та умов соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 2.1). *Методи класифікації, групування, системно-функціональний* застосовано при дослідженні окремих гарантій захисту права членів сімей військовослужбовців на соціальний захист (підрозділ 2.2). *Порівняльно-правовий метод* використано під час аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців (підрозділ 3.1). Використання *формально-логічного методу* надало змогу виявити проблеми правового регулювання соціального захисту членів сімей військовослужбовців в Україні та визначити шляхи їх вирішення (підрозділ 3.2). Перелічені методи використано у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволило сформувати цілісну методологічну базу, а також забезпечило повноту й об'єктивність зроблених висновків.

Нормативну та емпіричну базу роботи склали Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти, якими регулюються питання соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, низка міжнародних актів у сфері соціального захисту, окремі законодавчі акти зарубіжних держав, а також практика їх застосування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації пропозиції й висновки можуть бути використані:

– у *науково-дослідній роботі* – для розвитку положень науки соціального права з метою поглиблення подальших досліджень проблем, які

виникають щодо визначення та закріплення аспектів соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

– у *нормотворчій діяльності* – у процесі прийняття нових та підготовки змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів, які закріплюють соціальний захист та конкретні соціальні гарантії членів сімей військовослужбовців;

у *правозастосуванні* – для вдосконалення практичної діяльності органів державної влади, уповноважених на забезпечення та реалізацію державної політики щодо встановлення та реалізацію соціального захисту членів сімей військовослужбовців;

– в *освітньому процесі* – під час підготовки методичних розробок, підручників та навчальних посібників з дисципліни «Право соціального забезпечення», «Соціальне забезпечення», «Військове право» тощо.

Апробація результатів дисертації. Результати, що розкривають основні положення дослідження, сформульовані пропозиції та висновки було оприлюднено на трьох міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку» (м. Одеса, 18 листоп. 2022 р.); «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.); «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані у дослідженні, викладено в 7 наукових працях, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави, 3 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 151–155.

2. Sydorenko A. O. Legal regulation of social protection of military family members: experience of foreign countries. *The scientific heritage*. 2022. № 107(107). P. 70–73.

3. Сидоренко А. О. До питання медичного забезпечення членів сімей військовослужбовців в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 3. С. 194–198.

4. Сидоренко О. А. До питання соціальних гарантій членів сімей військовослужбовців у сфері соціального захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”*. 2023. Вип. 79(1). С. 343–347.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Сидоренко А. О. До питання соціального захисту членів сімей військовослужбовців в Україні. *Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 18 листоп. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 180–183.

2. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. *Правове забезпечення соціальної сфери* : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.). Одеса : Фенікс, 2023. С. 280–283.

3. Сидоренко А. О. Щодо сутності соціального захисту членів сімей військовослужбовців. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.). Одеса : Вид-во «Юридика», 2023. Т. 1. С. 525–527.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація А. О. Сидоренка «Соціальний захист членів сімей військовослужбовців» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які виконують конкретне наукове завдання, яке полягає у визначенні поняття та сутності соціального захисту членів сімей військовослужбовців, його принципів та нормативно-правової бази, а також з'ясуванні проблем правового регулювання у зазначеній сфері та внесення пропозицій щодо шляхів їх усунення.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором самостійно й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Сидоренка Анатолія Олександровича на тему «Соціальний захист членів сімей військовослужбовців» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Головуючий на засіданні:
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент НАПрН України**

О. М. ЯРОШЕНКО

28 серпня 2024 р.

Підпис *Ярошенко О.М.*
Засвідчую
Нач.ВК *[Signature]*
28. 08. 2024 р.